

що подібна ситуація створює на практиці труднощі для адміністрацій спеціальних навчально-виховних установ. Отже, виходячи з вищезазначеного, видається необхідним врегулювання питання строків направлення неповнолітньої особи до спеціально навчально-виховної установи з урахуванням умов дострокового звільнення, що повинно зазначатися в резолютивній частині постанови суду.

Зарубіжний досвід у системі виконання покарань щодо неповнолітніх

Пеньора М.І., курсант юридичного факультету Інституту кримінально-виконавчої служби

Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Микитась І.М.*

Однією з найважливіших ознак розвитку суспільства є сформованість його відношення до молоді, адже правильно вихована молодь – це запорука стабільного суспільства в майбутньому. Поширення серед дітей злочинних форм девіантної поведінки загрожуює прогресу суспільства. Тому запобігання даному виду злочинності та зменшення рівня криміногенності неповнолітнього середовища в умовах становлення і розвитку демократичних і правових держав залишається одним із важливих напрямків внутрішньої політики держав та пріоритетним напрямом діяльності органів внутрішніх справ.

Високий рівень повторності злочинів серед осіб, які відбули покарання або звільнених від відбування покарання, зростання випадків насильницьких злочинів, які вчиняються неповнолітніми у складі неформальних угруповань, – підтверджують необхідність пошуку шляхів вдосконалення діяльності всієї пенітенціарної системи, визначення в ній місця та ролі кожного виду покарання. Вирішити їх неможливо без врахування досвіду зарубіжного законодавця.

Система і види покарань щодо неповнолітніх в кримінальному законодавстві більшості іноземних держав мають свою специфіку, пов'язану переважно з встановленням винятків із загальних правил та їх кількістю.

У Франції встановлені спеціальний правовий режим для неповнолітніх згідно з презумпцією кримінальної невідповідальності осіб, які не досягли 18 років. Однак ця презумпція є спростовною, тобто неповнолітній може підлягати кримінальному покаранню, проте ці інститути суттєво відрізняються від покарання дорослих злочинців. Слід зазначити, що у Франції особливості покарання неповнолітніх залежать від їх віку. Французьке кримінальне законодавство передбачає три вікові групи неповнолітніх: особи до 13 років, особи віком від 13 до 16 років та особи віком від 16 до 18 років. Перші взагалі не підлягають відповідальності: до них можуть бути застосовані лише заходи безпеки. До неповнолітніх віком від 13 до 16 років трибуналом у справах

неповнолітніх можуть бути застосовані такі заходи: передача під нагляд батьків, опікунів або особи, яка заслуговує на довіру; направлення до державного або приватного закладу по вихованню або професійному навчанню; поміщення до медичної або медико-педагогічної установи; поміщення до державної виховної установи з наглядом або до установи виховної корекції (ст. 16 Ордонансу). Однак неповнолітні старше 13 років можуть бути засуджені до будь-якого покарання, якщо обставини справи та особа правопорушника цього вимагають. Однак стосовно неповнолітніх віком від 16 до 18 років суд може за мотивованим рішенням не застосовувати принцип пом'якшення покарання, виправданого неповноліттям. При цьому ціла низка покарань у Франції не може бути застосована до неповнолітніх, зокрема, штраф-дні, заборона перебування на французькій території, заборона займати публічну посаду тощо [2, с.261-262].

Своєрідною є швейцарська система кримінально-правових заходів, які можуть бути застосовані до неповнолітніх. Зокрема, до дітей (особи віком від 7 до 15 років) можуть застосовуватися так звані дисциплінарні покарання, до яких належать догана, виконання певної роботи та шкільний арешт від одного до шести неповних робочих днів. До підлітків (особи віком 15-18 років) можуть бути застосовані так звані виховні заходи. У випадку, якщо підліток важко піддається вихованню, є бездоглядним або для нього існує значна загроза, він може бути поміщений до окремої сім'ї або до виховного будинку. Задля виховання до підлітка може бути застосовано взяття під варту до 14 днів або штраф. Окрім того, у випадку, коли підліток є особливо зіпсованим або вчинив злочин чи тяжкий проступок, які характеризують високий ступінь його небезпечності або те, що він важко піддається вихованню, то відповідний орган направляє такого підлітка до виховного будинку на термін від двох років і більше (ч. 2 ст. 91 КК Швейцарії). При цьому підліток, який утримується у виховному будинку після відбування ним не менше двох років і при умові, що мета покарання досягнута, може бути умовно звільнений із іспитовим терміном від 6 місяців до 3 років. Після досягнення 22 років підліток безумовно звільняється з виховного будинку (ст. 94 КК Швейцарії) [3, с.143-144].

Проте системне і логічне тлумачення норм КК Швейцарії дає підстави стверджувати, що фактично ці дисциплінарні покарання та виховні заходи є альтернативними покараннями заходами на кшталт українських «примусових заходів виховного характеру», а не власне покаранням. В той же час цікаво, що вказані заходи щодо неповнолітніх в цій державі номінально не належать і до заходів безпеки. Ст. 95 КК Швейцарії («Покарання») передбачає, що у випадку, коли підліток, окрім виховних заходів, потребує також застосування особливого нагляду, то відповідний орган може оголосити догану, зобов'язати до виконання роботи, призначити штраф або ув'язнення на термін від

одного дня до одного року. При цьому ув'язнення і штраф можуть призначатися одночасно [3, с. 145-147].

Серед держав ЄС вельми оригінальним є кримінальне законодавство Нідерландів (в країні чинний КК 1886 р.), яке стосовно неповнолітніх виділяє покарання, альтернативні санкції та заходи, що призначаються замість покарання (ст. 77 Г КК Нідерландів). Чіткий зміст наведених понять КК Нідерландів не роз'яснює, а тому юридично значуща відмінність між ними неочевидна. Основними покараннями, які призначаються неповнолітнім, є: за злочини – ув'язнення або штраф; за проступки – лише штраф. Додатковими покараннями для неповнолітніх є конфіскація та позбавлення водійських прав. При цьому суд має право застосувати замість покарання одну або декілька так званих альтернативних санкцій: громадські роботи, роботи, здатні відшкодувати шкоду, заподіяну в результаті кримінального правопорушення, відвідування навчальної програми. Так звані «заходи» включають в себе направлення до установи для молоді, конфіскацію, позбавлення незаконно отриманих доходів та компенсацію збитків. Важливим є положення, передбачене ст. 77 КК Нідерландів, відповідно до якого суддя може призначити ув'язнення в установі для молоді лише за таких умов: 1) якщо це стосується злочину, за який суд може призначити тримання під вартою; 2) якщо безпека інших осіб або загальна безпека людей чи власності вимагають, щоб такий захід був призначений; 3) якщо цей захід є необхідним в інтересах найбільш сприятливого майбутнього обвинувачуваного. Цікаво, що такого роду ув'язнення може бути призначено судом виключно за наявності обґрунтованого висновку, підписаного не менш ніж двома спеціалістами різних галузей наук про поведінку [4, с.204-206]. Ю.С. Ільченко, з урахуванням досвіду зарубіжних держав (зокрема, Нідерландів і Швейцарії) вважає доцільним доповнення КК України новими видами покарань, які були б розраховані тільки на неповнолітніх, наприклад, молодіжний арешт, відшкодування завданих збитків тощо [5, с.303]. В Україні аналогом виховних заходів, дисциплінарних покарань, альтернативних санкцій та інших подібних за своїм змістом кримінально-правових засобів щодо неповнолітніх, які є альтернативою кримінальному покаранню, виступають примусові заходи виховного характеру, проте вони можуть бути призначені не тільки неповнолітнім зареєстрованим дітям, але і особам (згідно із ч. 1 ст. 7-3 КПК України – старше 11 років), які вчинили суспільно небезпечне діяння до настання віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність (ч. 2 ст. 97 КК України). Серед держав ЄС найменший перелік покарань щодо неповнолітніх передбачений кримінальним законодавством Болгарії. В цій східноєвропейській країні до неповнолітніх можуть бути застосовані всього три види покарань: позбавлення волі, громадська догана та позбавлення права займатися певною професією або діяльністю [1, с.58-59]. Цей перелік видається занадто обмеженим.

Аналіз зарубіжного досвіду діяльності системи виконання покарань надав можливість зробити висновок про процес удосконалення відбування покарання. Що підкреслює про тенденцію до пом'якшення умов тримання засуджених, що знаходять свій прояв у створенні нормальних санітарно-гігієнічних умов, використанні педагогічних і психологічних заходів і методів впливу на засуджених, опрацюванні і здійсненні на практиці певних програм соціальної терапії, організації дозвілля. У комплексі все це покликане сприяти виправленню неповнолітніх правопорушників, їх ресоціалізації.

Список використаних джерел:

1. Музика А.А., Горох О.П. Система покарань та її підсистеми за кримінальним кодексом України // Альманах кримінального права: збірник статей. Вип. 1 / Відповід. ред. П.П. Андрушко, П.С. Берзін. – К.: Правова єдність, 2009. – С.368-391.
2. Павленко В. Громадські роботи в системі покарань, не пов'язаних з позбавленням волі: загальна характеристика та шляхи вдосконалення // Право України. – 2003. – № 11. – С.97-101.
3. Осипов П.П. Теоретические основы построения и применения уголовно-правовых санкций: Аксиол. аспекты /П.П. Осипов. – Л: Изд-во ЛГУ, 1976. – 135 с.
4. Наумов А.В. Российское уголовное право. Общая часть: Курс лекций. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: Изд-во БЕК, 1999. – 590 с.
5. Степанюк А.Х., Четверикова О.С., Яковець І.С. Ефективність діяльності державної кримінально-виконавчої служби України: науково-практичний посібник/ За заг.ред.д.ю.н.,проф. А.Х. Степанюка.–Х.:Кроссруд,2009.–С.44–45

Використання праці засуджених до позбавлення волі в Україні

Стрюк О.О., курсант Інституту кримінально-виконавчої служби
Науковий керівник: викладач кафедри Мамука О.В.

Економічні зміни, що відбулися в Україні за останні роки, потребують перегляду деяких поглядів, положень, рекомендацій та висновків щодо правового регулювання праці засуджених до позбавлення волі. Аналіз сучасних правових норм кримінально-виконавчого законодавства, які регулюють працю засуджених, показує, що деякі правові норми відносяться до галузі трудового права, а інші – є нормами кримінально-виконавчого права, що зумовлено особливостями праці засуджених.

Специфічна властивість праці засуджених – це те, чим ця праця відрізняється від праці вільних громадян, і ця різниця пов'язана з регулюванням відповідних правовідносин кримінально-виконавчим правом. Умови праці, які ні чим не відрізняються від умов праці вільних громадян, виступають як загальні, регулюючись трудовим законодавством.

До 8 квітня 2014 року засуджені до позбавлення волі були зобов'язані працювати, але відповідно до зміни, яку було внесено до ст.118 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК), обов'язковість праці засуджених замінено на право засуджених